Glazba i sociokulturni kontekst: istraživanje razloga popularnosti turbofolka i narodnjaka

Vidranski, Matej

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Department of Cultural studies / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Odjel za kulturologiju**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:156:984769

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Repository of the diploma theses of the Department of Cultural Studies, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Osijek, rujan 2017. Matej Vidranski

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

GLAZBA I SOCIOKULTURNI KONTEKST: ISTRAŽIVANJE RAZLOGA POPULARNOSTI TURBOFOLKA I NARODNJAKA

Osijek, rujan 2017. Matej Vidranski

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

TEMA: Glazba i sociokulturni kontekst: istraživanje razloga popularnosti turbofolka i narodnjaka

PRISTUPNIK: Matej Vidranski

TEKST ZADATKA:

Tema ovog rada jest pokušaj ukazivanja na pitanje turbofolk glazbe koja stvara glazbenu (ne)kulturu kod običnih konzumenata glazbe, a posebno mladih, te pokušaj otkrivanja mjesta i vremena njezinog nastanka i razvoja.

Osijek, rujan 2017.

Mentor:

Doc. dr. sc. Željko Pavić

Predsjednik Odbora za završne i diplomske ispite:

Izv. prof. dr. sc. Ivo Džinić

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU		
DIPLOMSKI RAD Znanstveno područje: Društvene znanosti Znanstveno polje: Sociologija Znanstvena grana: Posebne sociologije		
Prilog:		Izrađeno: Primljeno:
Mj:	Broj priloga:	Mentor – komentor: Doc. dr. sc. Željko Pavić
Pristupnik: Matej Vidranski		

Sažetak

U ovom se radu analizira povijest turbofolk glazbe, odnosno njezin nastanak, širenje i integracija u popularnu glazbu i kulturu država bivše SFRJ, te kako je ta vrsta glazbe postala sastavni dio života na Balkanu a posebno u Hrvatskoj. Isto tako, u provedenim istraživačkim intervjuima pokušat će se pokazati da je takav tip glazbe itekako nekvalitetan te da bi se trebao "maknuti iz ušiju običnog glazbenog konzumenta". Autor rada također pokušava objasniti zašto je kultura slušanja glazbe izgubljena u današnjim vremenima, a prije je bila itekako cijenjena.

Ključne riječi: Hrvatska, glazba, turbofolk, narodnjaci, istraživanje, glazbena kultura, kultura slušanja, SFRJ

Abstract

This thesis analyzes the history of turbofolk music, its emergence, expansion and integration into the popular music of the former SFRY states, and that this type of music has become an integral part of life in the Balkans and especially in Croatia. Likewise, in the conducted interviews, it will be shown that such a type of music is of very poor-quality and that it should be "removed from the ears of ordinary music listeners". The author of the thesis also tries to explain why the culture of music listening is lost in contemporary times, while it was previously highly valued.

Keywords: Croatia, music, turbofolk, research, musical culture, Yugoslavia

SADRŽAJ

1. UVOD 7
2. POPULARNA GLAZBA NA BALKANU OD 1960-ih DO DANAS 9
2.1. SOCIJALIZAM I ROCK GLAZBA 9
2.2. VELIKA EKSPLOZIJA IZVOĐAČA – SEDAMDESETE 10
2.3. NOVI VAL OSAMDESETIH 11
2.4. RATNE DEVEDESETE I GLAZBA DANAS 12
3. ŠTO SU TO ‘’NARODNJACI’’ I “TURBOFOLK”? 14
3.1. ‘’NOVOKOMPONOVANA NARODNA GLAZBA’’ 15
4. DOLAZAK TURBOFOLK GLAZBE U HRVATSKU 21
4.1. SEVERINA VUČKOVIĆ - SLUČAJ ŠTIKLA 24
5. IKONE NARODNJAČKE I TURBOFOLK GLAZBE 28
5.1. “TURBOFOLK KRALJICA” 29
5.2. SUPERMEN BALKANAC - KRIMINALAC 30
5.3. TURBOFOLK = BALKAN 32
6. TURBOFOLK DANAS I PROBLEMATIKA KULTURE SLUŠANJA 35
7. ISTRAŽIVANJE - INTERVJUI 37
8. ZAKLJUČAK 39
9. BIBLIOGRAFIJA 41
10. PRILOG – POPIS SLIKA 43

1. UVOD

Ovaj diplomski rad bavi se temom "narodne" i turbofolk glazbe te samom problematikom koja se javlja uz nju. Isto tako, u samom će se radu prikazati njezin nastanak, samu povijest takvog žanra glazbe, utjecaj koji je imala devedesetih godina u Srbiji te pokušati objasniti zašto se ta glazba iznimno često sluša danas u Hrvatskoj.

Kakve se konotacije danas najčešće vežu uz sam pojam turbofolka? "Trash" glazba, "kafane", alkohol, droge, pjevači i pjevači sumnjivog morala (o tome više u poglavlju o izvođačima), te mačistički obrasci i tradicionalizam. Upravo zadnja dva pojma detaljno prikazuju kakav je društveni *background* osoba koje su najčešće slušale turbofolk glazbu u njezinim začecima.

S pojavom te glazbe početkom devedesetih godina 20. stoljeća razvija se novi model masovne kulture u Srbiji koji polako širi svoj utjecaj i na ostale države bivše Jugoslavije, pa tako i na samu Republiku Hrvatsku. Sama srž te kulture jest zabava. Pod krinkom glamura, prikazuju se novokomponirane zvijezde koje stvaraju novi tranicijski kulturni ambijent koji odražava šire društvene promjene i nove sustave vrijednosti. Može se reći da je turbofolk preteča modernog glamura 21. stoljeća, gdje su u središtu javne pozornosti pojave poput reality emisija, žutog tiska i sličnih emisija, amaterskih porno-filmova javnih osoba, te stvaranje događaja koji bi "trebali biti od važnosti za širu javnost" (razni eventi i zabave).

Rad je podijeljen na šest glavnih dijelova. U prvom poglavlju, "Popularna glazba na Balkanu od 60-ih do danas", osvrnut će se na popularnu glazbu svih oblika koja je u proteklim desetljećima punila radijski i televizijski eter te koja se najviše slušala, u početcima preko gramofonskih ploča, a danas na Youtubeu (ili na mobilnim uređajima). Predstavit će se neki od najpoznatijih predstavnika popularne glazbe i popularne rock glazbe, pjevača evergreena, itd. Iduće poglavlje kronološki će se osvrnuti na povijest nastajanja "novokompovane narodne glazbe", te njezinu evoluciju u 1980-im godinama i 1990-im godinama u Srbiji, a koja je izrodila i samu "turbofolk" glazbu.

Posebno poglavlje posvetit će se samome turbofolku. U njemu će se detaljnije analizirati što su sve tada popularni narodni izvođači iz Srbije radili kako bi uveli novu vrstu "novokompovane narodne glazbe" te kako je takva medijski i društveno nametnuta vrsta glazbe prešla u turbofolk i postala zaštitni znak Miloševićeve Srbije devedesetih godina.

Iduće poglavlje posvećeno je empirijskom istraživanju o turbofolk glazbi. Provedena je anketa o poznavanju povijesti turbofolk glazbe, ali i njezinog izvornog oblika – "novokompovane narodne glazbe". U ovom se poglavlju analizira i nekoliko kratkih intervjua s glazbenicima i "običnim" konzumentima ove glazbe.

U poglavlju "Zašto volimo-ne volimo turbofolk?" pokušavamo detaljnije analizirati proces nastajanja turbofolk glazbe, analiziranja tekstova takvih pjesmama i njiohovm usporedbom s pjesmama tamburaške, popularne glazbe iz Hrvatske te drugih oblika popularne glazbe u svijetu (rock, pop, folk, itd.)

Predzadnje poglavlje baviti će se turbofolkom u posljednih nekoliko godina i danas, odnosno pokušajem tumačenja kako je on utjecao na mlade, ali i na mainstream popularnu hrvatsku glazbu.

Završni dio rada donosi cjelovito, i nadamo se objektivno, mišljenje o estetskoj problematici ove vrste glazbe, ali i o sociokulturnom kontekstu njezinog nastanka i širenja.

2. POPULARNA GLAZBA NA BALKANU OD 1960-ih DO DANAS

Popularna glazba svoju eksploziju u svijetu doživljava u 20. stoljeću, točnije nakon Drugog svjetskog rata. Samom modernizacijom došlo je do toga da je svako kućanstvo bilo u mogućnosti kupiti radio ili televizijski prijamnik te tako svakodnevno konzumirati glazbu. Popularizirali su se i gramofonski uređaji koji su isto tako omogućili slušanje glazbe u bilo koje vrijeme, i to glazbu po odabiru samog slušatelja od ploča koje je imao u svome domu.

Što bi to bila popularna glazba? Popularna glazba označava one tipove glazbe u suvremenom društvu koji se smatraju paralelnima, komplementarnima ili čak protivnima umjetničkoj i tradicionalnoj (izvornoj folklornoj) glazbi. Obilježava ju se kao glazbu s niskom estetskom vrijednošću, strukturnom jednostavnošću i velikom fluktuacijom koja je ciljana za glazbeno slabije obrazovane slušatelje. Ona se javlja tijekom 17. i 18. stoljeća, a kroz stoljeća je evoluirala iz jednog oblika u drugi da bi svoj vrhunac doživjela u 20. stoljeću.[1]

2.1. SOCIJALIZAM I ROCK GLAZBA

Upravo na Balkanu, točnije u državama bivše Jugoslavije, tijekom šezdesetih godina polako se počela kristalizirati popularna glazba. Već pri samom početku tog desetljeća počeli su se javljati domaći rock bendovi koji su svoje uzore imali u tada svjetski poznatim izvođačima kao što su bili The Shadows, Cliff Richard, Elvis Presley, Chuck Berry i mnogi drugi poznati američki izvođači. Kod nas nastaju tako bendovi poput Uragana (Rijeka), Crvenih Koralja (Zagreb), Zlatnih dečaka (Beograd) i drugih.

Nekoliko godina kasnije, nakon "Britanske invazije" bendova kao The Beatles i The Rolling Stones, mnogi izvođači uzimaju njihov prizvuk u svojim pjesmama. Svo to vrijeme slušao se poznati Radio Luksemburg, koji je mladima (i starijima) bio najbolji izvor svjetske inozemne glazbe u tadašnjoj socijalističkoj državi. Samim time pratili su se svjetski trendovi pa je tadašnja rock glazba došla na glas kao buntovnička glazba za mlade. S druge strane, stariji su većinom slušali lakše pjesme kao što su bile šansone, evergreeni, ili festivalske pjesme s popularnog Opatijskog festivala u drugoj polovici šezdesetih. Za razliku od šansona ili evergreena koji su

[1] (http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49510, preuzeto 25. kolovoza 2017.)

bili sjetnog i sporijeg ritma, s orkestralnom pratnjom, buntovnička rock glazba mladih bila je "elektrizirana". Glasne električne gitare i eletrične bas gitare s bubnjevima nosile su glasnu poruku starijima da i mladi imaju svoj glas. Jedna od najpoznatijih domaćih predstavnika rock glazbe bila je sarajevska grupa Indexi. Kako su godine prolazile, tako je i njihov zvuk postajao sve kompliciraniji, posebno u ritmovima i aranžmanima pjesama, s obzirom na to da su im idoli i veliki uzori bili grupa The Beatles. S druge strane, pjevači poput Ive Robića, Olivera Dragojevića ili Miše Kovača pjevali su lakše, festivalske pjesme s mediteranskim prizvukom.

S obzirom na to da se sve to događalo u socijalističkoj državi, rock glazba na početku nije bila nikako prihvaćena od strane vlasti, zbog mogućeg skretanja sa svijetlih staza socijalističke revolucije. Povjesničar Aleksandar Raković, koji je u svojoj disertaciji ''Rokenrol u Jugoslaviji 1956.-1968., Izazov socijalističkom društvu'' na neki način razgolitio socijalističke ideološke i političke drame koje su se vezale s rock glazbom:

"Bilo je rezervisanosti, ali ne i zabrana! Rokenrol se samo jednom pojavio kao problem, i to u ideološkom smislu 1966. godine. Bilo je to u vezi s trvenjima u Savezu komunista Jugoslavije između Kardeljeve i Rankovićeve struje. Rankovićeva struja je izgubila, te joj je pored svega napakovano i to da je bila "dobra s omladinom sklonom novim vrednostima", a najveća nova vrednost omladine u to vreme bio je rokenrol. Posle beogradske Gitarijade 1966. definitivno je prelomljeno da je rokenrol muzika mladih, koja treba da dobije afirmativnu ulogu u društvu i privuče ih socijalizmu. Tada se praktično formira model primernog socijalističkog omladinca istovremeno naklonjenog zapadnim kulturnim vrednostima, što se u potpunosti poklapalo s tadašnjom državnom politikom – da bude prozor Zapadu na Istok i Istoku na Zapad."[2]

2.2. VELIKA EKSPLOZIJA IZVOĐAČA – SEDAMDESETE

Rock glazba na taj je način postala dio života i zabave socijalističke mladeži. Desetljeće poslije, u sedamdesetima, počela je masovna konzumacija takve vrste glazbe. Prateći svjetske trendove, rock glazba dijeli se na podžanrove kao što su hard rock, heavy metal, progresivni rock, art rock, blues rock, itd., a javljaju se bendovi poput: YU Grupe, grupa Time, Smak, Parnog Valjka,

[2] (http://www.telegraf.rs/vesti/502706-istorija-rokenrola-vreme-kada-su-na-rokere-gledali-kao-na-cetnike-foto; preuzeto 25. kolovoza 2017.)

Leb i Sol, te jedne od najvećih jugoslavenskih rock grupa, Bijelo Dugme, koja je osnovana 1974. godine u Sarajevu.

Isto tako, to desetljeće Jugoslaviju posjećuju svjetski izvođači kao što su Deep Purple, The Rolling Stones i Paul McCartney, a predgrupe su im bili jugoslavenski rock bendovi.

Pojavljuje se tu i kantautorska glazba, koja je više pucala na svoju poetičnost i izvođenje uz klavir, akustičnu gitaru ili uz prateći bend ili orkestar. Svakako jedan od najvećih kantautora tada, ali i kasnije, jest Arsen Dedić, hrvatski umjetnik koji je započeo svoju karijeru krajem šezdesetih, a njegove su pjesme popularne i danas. Treba spomenuti i novosadskog autora Đorđa Balaševića, koji je svoju karijeru započeo u grupama Žetva i Rani Mraz, a kasnije zacementirao svoju solo karijeru s pjesamama koje danas znaju i pjevaju i mladi i stari. Profilirali su se tu i izvođači disko glazbe, kao Zdravko Čolić i Mirzino jato.

Kao što je već navedeno, i žanrovi kao hard rock i heavy metal dobili su svoje "domaće" verzije. Nastaju grupe Divlje Jagode, Riblja Čorba (čiji je frontmen Bora Đorđević poznat po svojim ideološkim ekscesima, ali smatran i jednim od najboljih tekstopisaca bivše Jugoslavije).

2.3. NOVI VAL OSAMDESETIH

Osamdesete je u Jugoslaviji obilježio "novi val". Pojavio se krajem sedamdesetih godina 20. stoljeća, a profilirao se s bendovima kao što su Prljavo Kazalište, Buldožer, Haustor, Azra, i raznim drugim izvođačiam. Svoj ogroman bunt prema vlasti nije spriječio slušatelje da tada u velikom broju posjećuju koncerte i masovno kupuju ploče. Čak je i osnovana Komisija za šund koja je trebala pripaziti na tekstove pjesama tih autora, no većinom, sve pjesme su s vremenom naišle na svoj radijsko-televizijski eter te su se svirale na koncertima.[3] S druge strane, druge vrste popularne glazbe tog doba profilirale su glazbenike kao što su već spomenuti Oliver Dragojević, Mate Mišo Kovač, Novi Fosili, Srebrna Krila, i drugi.

[3] (https://www.vecernji.hr/kultura/novi-val-briju-bradu-i-brkove-da-slice-na-pankrte-904491; preuzeto 25.8.2017.)

Tadašnja jugoslavenska izdavačka kuća Jugoton ostvarivala je ogroman profit od prodanih ploča svih tih (i mnogih drugih) izvođača, a njihova prodaja često je prelazila i preko 100.000 primjeraka.

U osamdesetima se također pojavljuje i početak funk glazbe, koju je profilirao hrvatski glazbenik Dino Dvornik, sin poznatog glumca Borisa Dvornika. Jugoslavija je također imala dosta visokopozicionirane predstavnike na Euroviziji, kao što je bila grupa Riva, koja je pobijedila s pjesmom "Rock me baby" 1989. godine.

2.4. RATNE DEVEDESETE I GLAZBA DANAS

Devedesete godine obilježio je rat u Jugoslaviji na početku navedenog desetljeća, koje je isto tako utjecalo na tadašnju glazbu i glazbene izvođače bivših država Savezne Federativne Republike Jugoslavije. Svaka država imala je izvođače koji su pisali nacionalističke pjesme (ponajviše Srbi), domoljubne pjesme (ponajviše Hrvati) te antiratne pjesme koje su itekako utjecale na moral i život ljudi pogođenih ratom. Tu se pojavljuje i Miloševićev turbofolk, koji će kasnije preći granice Jugoslavije i zaći u sve kutove svih država bivše Jugoslavije, a najviše Hrvatske, koja se upravo borila protiv takve politike. U tom se desetljeću u Hrvatskoj pojavljuje tzv. Cro Dance. Kako su se pratili svjetski trendovi, devedesetih se pojavila i odmah globalizirala elektronska glazba svih oblika, pa je tako i u Hrvatskoj novopečena Cro Dance glazba zapravo bila hrvatski odgovor na srpki turbofolk. Pojavljuju se izvođači poput Tonija Cetinskog, Senne M (bivši Senad od Bosne), Papagena, Ivane Banfić, Emilije Kokić, i drugih koji su pjevali pjesme vrle slične srpskom turbofolku, a implicitna im je svrha bila da se hrvatske slušatelje odmakne od srpskog turbofolka.[4] Karijeru tada započinje i mlada Severina Vučković, o kojoj ćemo nešto detaljnije pisati u nastavku rada. Pojavljuju se tu također i bendovi kao Majke, Kojoti, Pips & Chips Videoclips, Gibonni sa svojom uspješnom solo karijerom (nakon odlaska iz grupe Osmi Putnik), Hladno Pivo te mnogi drugi popularni izvođači. Isto tako, profilirao se i Marko Perković Thompson, koji je karijeru započeo s nacionalističkom pjesmom Bojna Čavoglave, 1991. godine, oko koje se i dan danas vrte rasprave, a svoju karijeru nastavio je kao heavy metal izvođač s pjesmama nabijenim

[4] (http://www.index.hr/black/clanak/hrvatski-dance-devedesetih-najgore-ili-najzabavnije-razdoblje-domace-pop-glazbe/855141.aspx; preuzeto 25.8.2017.)

domoljubnim i nacionalističkim ozračjem. Upravo se Thompson danas smatra glazbenom političkom "desnicom" na domaćoj glazbenoj sceni. [5]

Novo tisućljeće donijelo je nove svjetske žanrove, ali je i utvrdilo stare. Novi rock val trajao je nekoliko godina, da bi se kasnije popularna glazba, ponajviše u Hrvatskoj svela na čisti popularni mainstream u kojima su medijski eter zauzeli izvođači kao Severina, Ivan Zak, Lidija Bačić, Maja Šuput, Jelena Rozga, i slični izvođači s pjesmama koje su sve više svojom atmosferom vukle na srpski turbofolk, dok alternativna scena, iako s jedne strane donekle jaka, zapravo dosta slabo prolazi kod prosječnog slušatelja.

[5] (http://www.dw.com/hr/sporni-ali-i-popularni-koncerti-thompsona/a-3678747; preuzeto 25.8.2017.)

3. ŠTO SU TO ‘’NARODNJACI’’ I “TURBOFOLK”?

“Folk je narod, turbo je sustav ubrizgavanja goriva u cilindar motora. Turbo-folk je gorenje naroda. Turbo-folk nije glazba, to je miljenica masa, pobuđivanje najnižih strasti kod homo sapiensa. Ja nisam izmislio turbo-folk. Ja sam mu dao ime.” Upravo ovako govori poznati crnogorski umjetnik i glazbenik Antonije Pušić, poznatiji kao Rambo Amadeus. Isto tako, on za turbofolk kaže ovo: “meso na ražnju, pornografija, nacionalizam, rave party, Hitler, kriminalci, silikoni, droga, terenci s niskoprofilnim gumama, kladionice, sapunice, stadioni, modni kreatori, politički marketing, … ,glasački listić koji omogućuje svakoj budali da ga ispravno popuni”[6]

Slika 1: Rambo Amadeus[7]

[6] (http://www.zadarskilist.hr/clanci/07032012/turbo-folk---primitivne-strasti-za-primitivne-ljude; preuzeto 25.8.2017.)

[7] (http://www.lupiga.com/intervjui/svjetski-mega-car-rambo-amadeus-sta-sad-serete-jeste-li-svi-jednoglasno-glasali-za-kapitalizam-i-nacionalizam; preuzeto 01.10.2017.)

Nakon ovakvog opisa turbofolka, čovjek se može zapitati što ta riječ zapravo znači. Turbofolk bi po svom glazbenom opisu bio glazbeni žanr koji je nastao početkom devedesetih godina u Srbiji. Zapravo bi točniji opis bio "hibrid nekoliko glazbenih žanrova". U toj se glazbi mogu najviše čuti utjecaji popularne disco glazbe osamdesetih godina, upravo zbog tog što su pjesme najčešće brzog i plesnog ritma. Unazad deset (i malo više) godina, turbofolk izvođači u svojim pjesmama sve više koriste elemente popularne elektronske svjetske glazbe.

Sam pojam turbofolk, nastaje od dvije riječi: "turbo" i "folk". Riječ "turbo", kako ju je opisao Rambo Amadeus, vezana je za automobile, a označava nešto brzo, jako, moćno. Riječ "folk" ipak ima malo dublje značenje. Jean-Nicolas De Surmont definira folk kao:

"Termin folk" slobodno je pridjenut glazbi pjevača-autora koji su se pojavili s obnovom/buđenjem takozvane folk-glazbe (ili urbanog folka) 1940-ih i 1950-ih. Tipično je za njih bilo to da koriste tradicijske forme pjesama i izvedbenih stilova (poput pratnje na gitari), ali da rade na profesionalnoj osnovi (u komercijalnim uvjetima kafića, a kasnije i noćnih klubova i koncertnih dvorana), izvodeći originalni repertoar (koji često sami skladaju), pa su tako nazvani ''folksingers/folk-pjevači/narodni pjevači.'' (Pavlovsky 2014, 50).

Drugim riječima, riječ folk označavala je autore koji su potpisivali pjesme koje su koristile određene tradicijske glazbene obrasce, točnije "novokomponovanu narodnu glazbu".

3.1. ''NOVOKOMPONOVANA NARODNA GLAZBA''

Izraz "novokomponovana narodna glazba" (skraćeno NkNG), u narodu više popularnije pod nazivom narodnjaci (ili cajke), pojavljuje se šezdesetih godina u tada saveznim federativnim država bivše SFRJ, točnije u Srbiji i Bosni i Hercegovini, paralelno s bumom svjetske rock glazbe koja se slušala i svirala u tom dobu u istoj velikoj socijalističkoj tvorevini.

Ta glazba se u Hrvatskoj slušala ponajviše u ruralnim dijelovima Hrvatske, točnije Posavini, Podravini te u okolici Zagreba. Mogući "krivci" za to mogu biti i mladići koji su išli služiti obavezni vojni rok u druge dijelove bivše SFRJ, točnije u Srbiju i BiH, gdje su se mogli upoznati s takvom vrstom glazbe. S obzirom na to da je Hrvatska u 20. stoljeću bila u doticaju sa Srbijom i njezinom kulturom (pa tako i glazbenom) u državama kao što su Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevina Jugoslavija, a nakon Drugog svjetskog rata u SFRJ, logično je

bilo da će se ta glazbena kultura proširiti među svom populacijom. Dvadesetih i tridesetih slušalo se "…od orijentalnih sevdalinka, mađarsko-ciganskih pjesama, internacionalnih šlagera, stranih fokstrota na mandolinama i harmonikama,…" (Pavlovsky 2014, 62).

Godine 1929. osniva se Radio Beograd, koji je od samih početaka puštao narodnu glazbu Srbije, a kroz prve godine rada stvaraju se prvi radio-orkestri koji prate tada nepoznate pjevače iz naroda koji su se svojim vokalnim sposobnostima htjeli izboriti uz rame s tada popularnim pjevačima-amaterima koji su vodili radijske valove. S obzirom na to da je takva glazba bila na neki način institucijska, s druge strane, na ulicama, točnije kavanama Beograda i Srbije, osim takve glazbe svirala se i jedna druga vrsta glazbe:

"Kafansko pevanje u vremenu dvadesetih i tridesetih godina prošlog veka bilo je u nezavidnom položaju. To najbolje opisuje muzikolog Vladimir Đorđević u 'Narodnoj pevanci' iz 1926. godine: Zastanite pored kafanica na Dorcolu, Vračaru, Savamali, ili po našim palankama, i poslušajte tobožnje profesionalne pevačice, pa ako ma i najmanje imate osećanja za lepotu pesama i njihovog izvođenja, vi morate zatvoriti uši da ne slušate. Besmislene, dvosmislene, vrlo čest i banalne reči, kojima čovek ne zna krsnog imena, uz divljačku dreku, ili uz prostačko a pretenciozno izvijanje neke mešavine od deformisanih otpadaka naših i stranih melodija i njihovih prerada – to je današnje naše pevanje u varoškoj masi…(…)" (Pavlovsky 2014, 65-66)

Zanimljiva je činjenica upravo godina u kojoj se spominje sve to. 1960-ih pojavljuju se slični narodnjaci, koji su bili više poznatiji, a izrodili su turbofolk 90-ih, dok se sve to događalo još 1926. godine. Može se reći da su to tzv. "rani narodnjaci".

Istraživači, poput Maje Povrzanović, došli su do podataka da ta novokomponovana narodna glazba svoje "rođenje" ima još i ranije, točnije sredinom 19. stoljeća:

"Začetke 'novokomponirane narodne glazbe' povezuju s usponom građanske klase u Vojvodini i Srbiji sredinom 19. stoljeća. U duhu nacinalnog romantizma "izvorna narodna pjesma" se dopunjuje, evropeizira i urbanizira – prema standardima srednjoeurospke zabavne glazbe toga doba. Nakon Prvog svjetskog rata pojavljuje se u Srbiji i Vojvodini 'kafansko-narodnjačka' pjesma koja je neposredni preteča današnje novokompnirane narodne pjesme" (navedeno prema Pavlovsky 2014, 66-67).

U Drugom svjetskom ratu, na području Nezavisne Države Hrvatske, dolazi do stroge kontrole onoga što se slušalo i izvodilo, a ticalo se glazbe. S druge strane, partizanski pokret otpora (koji je kasnije bio na pobjedničkoj strani Saveznika na čelu s Titom) u svojim je redovima imao sve narode na prostoru Jugoslavije: od Slovenaca, Srba, Bošnjaka, Hrvata i Makedonaca. Svi oni imali su svoju vrstu folklora i narodne glazbe koja se povezivala kroz plesanje zajedničkih kola koje je pratila glazba s porukama o antifašističkoj borbi i revoluciji.

Nakon Drugog svjetskog rata, morala se profilirati i glazba tadašnje Jugoslavije. Politika Radio Beograda bila je takva da su se principom iz dvadesetih i tridesetih godina (orkestralna obrada narodnih tradijiskih pjesama) tadašnje pjesme ne obrađivale, kako se nije smjelo govoriti, nego improvizirale. Tadašnji pjevači morali su biti dobro uvježbani da znaju otpjevati sve vrste narodnih pjesama iz svih krajeva Jugoslavije. Isto tako, na scenu se polako vratila i sevdalinka. Što se tiče vokala u pjesmama, on je najbitniji dio cijele pjesme. Većinom molski napisane pjesme (upravo zbog tog što je molska glazba sjetnija, tužnija, nostalgičnija, i još mnogo toga sličnog) više i brže ulaze u uho slušatelju, te se na prvo slušanje pamte odmah.

Radio Beograd imao je četiri kategorije glazbe koju je puštao u svome eteru: izvorna muzika (originalna tradicionalna pjesma); improvizacija (obrade tradicijskih pjesama i stil pjevanja koji teži biti što sličniji original); stilizacija (nastavak nekadašnjih, umjetničkih, opernih obrada tradicijskih pjesama, ali pod novim nazivom); obrade (posve nova autorska djela, nadahnuta tradicijskom glazbom). (Pavlovsky 2014, 70).

Šezdesetih godina 20. stoljeća isprofilirala se novokomponirana narodna glazba preko radio valova lokalnih radio postaja u Jugoslaviji, gdje su se takve pjesme i mogle novčano naručiti da ih se pusti u eter. Linijom manjeg otpora Muzička komisija Jugoslovne radio-televizije pustila je takvu vrstu glazbe bez ikakve zabrane je su bili uvjereni da šunda treba biti u svim granama umjetnosti, pa tako i u glazbi. Jedna od takvih pjesama bila je i pjesma Lepave Mušović, poznatije kao Lepa Lukić, imena Od izvora dva putića, koja se prodala u preko 500.000 primjeraka. Rade Stanić govori o njezinom stilu pjevanja:

“Lepa je karijeru započela pesmama s orijentalnim motivima, ali je postala popularna zahvaljujući melosu koji bi se mogao nazvati šumadijsko-moravskim, a to što je ona pevala stislki se ubrajalo u narodnjački šlager, narodnjačku *middle of the road* varijantu.(…) To je i vreme pastirske idile – tekstovi Lepe Lukić i njenih kolega nisu se pomerili od sela, opanaka i sena, a publika po gradovima još uvek nije dobila pravo glasa. Ko je želeo da sluša narodnjake

morao je to da čini u ilegali ili je rizikovao da se izloži javnoj poruzi. Lepa jeste prozvana za kraljicu, ali kraljicu u opancima.” (navedeno prema Pavlovsky 2014, 73).

Slika 2: Vinyl singl ploča Lepe Lukić[8]

Pjesme sličnog karaktera očito su se odavno snimale te puštale slušateljima preko malih radija, i moguće da su imale svoj dugogodišnji kontinuitet. Televizija isto tako dolazi do nove vrste zarade, kao radio postaje prije. Emitirale su se pjesme koje su slušatelji tražili. [9]

Glazbenici su uvidjeli mogućnost dobre i lake zarade ako bi se prebacili u taj svijet, pa su sedamdesetih u klasične orkestre i sastave koji su snimali narodnjake uvedena rock glazbala – električne gitare i bas gitare. Isto tako, nova tehnologija snimanja i produkcije omogućila je brže snimanje takvih pjesama, pa ih je s vremenom bilo sve više i više. Zašto je to tako? Je li u pitanju bila isključivo laka zarada ili je tu možda poveznica narodnjaka s folk glazbom, ako se usporedi nastanak rock glazbe 20. stoljeća iz korijena američke country glazbe i crnačke blues glazbe. Američka country glazba, ako bi se usporedila s narodnom glazbom s Balkana, isto u sebi sadrži slične elemente kao što su specifični sviralački instrumenti (banjo = tambura), vesele pjesme s jednostavnim tekstovima u kojima se pjeva o ljubavi, domu, obitelji i životu. S druge strane, crnački blues nastao je kao rezultat bjelačke opresije na plantažama gdje su crnci bili

[8] https://static.kupindoslike.com/LEPA-LUKIC-CAJ-ZA-DVOJE_slika_O_44879785.jpg; preuzeto 01.10.2017.

[9] Na sličan je način srpski televizijski kanal DM SAT 24 sata dnevno emitirao najviše narodnjake i turbofolk.

robovi radnici, a jedini izlaz je bio u njihovom zajedničkom pjevanju. Tako se stvorio specifičan zvuk bluesa, koji je iz desetljeća u desetljeće samo evoluirao pa zajedno u doticaju s country glazbom dao rock glazbu kakvu danas poznajemo, a koja je izrodila nove podžanrove unazad zadnjih 60 godina (od punka, heavy metala, alternativnog rocka). Ako bi se onda usporedila evolucija narodne glazbe na Balkanu (kao razvoj countryja i bluesa u SAD-u), može se zaključiti da je konačni produkt te glazbe novokomponirana narodna glazba, a kasnije turbofolk i njegovi oblici kao neofolk, pop-folk, i sl.

Upravo se ta evolucija dogodila početkom osamdesetih godina, prošlog stoljeća, u samom bumu Novog vala koji se dogodio u tadašnjoj Jugoslaviji. Prva megazvijezda jugoslavenskog (I Hrvatskog) prostora jest pjevačica Fahreta Jahić, svima poznatija kao Lepa Brena. Uz pomoć skladatelja Milutina Popovića Zahara, Lepa Brena izdaje prvi studijski album 1982. godine, imena Čačak. Autor glazbe, tekstova i aranžmana potpisuje, naravno, Milutin Popović Zahar. Album je zvučao sirovo narodnjački, a isto takav je bio i njezin drugi album, koji je izašao godinu dana kasnije, imena Mile voli disko, ali je u pjesmama ubačeno nekoliko drugih glazbenih žanrova, kao što su rock (u pjesmi Dama iz Londona) ili funk (u pjesmi Mile voli disko). Kao tadašnja ikona, Lepa Brena je omogućila da naronjačka glazba, iz ruralnih sredina dođe širom otvorenih ruku u gradske središnjice. Uz pratnju svog pratećeg benda Slatki Greh, nazivajući se zabavljačicom, uspjela je osvojiti sve slušatelje, od 7 pa do 77 godina. Tadašnje društvo lakše prihvaća narodnjačku glazbu, pa se time omogućilo i ostalim narodnjačkim izvođačima da se prikažu publici. Može se reći da je Lepa Brena pokrenula jedan novi glazbeni trend, spajajući tadašnju popularnu modernu glazbu s elementima narodne glazbe, upakirano sve u veselju, zabavi i sreći.

Slika 3: Scena iz filma Tesna koža s Lepom Brenom u glavnoj ulozi [10]

[10] https://www.piplmetar.rs/sojic-i-lepa-brena-ponovo-snimaju-posle-35-godina-evo-sta/; preuzeto 01.10.2017.

Devedesetih godina, kada se pojavio turbofolk, nova inačica novokomponirane narodne glazbe, 1998. godine, Lepa Brena, zajedno sa svojim poslovnim kolegom Sašom Popovićem, pokreće diskografsku kuću Grand production, koja je odmah, ali i dan danas postala glavnim promotorom i trend-makerom turbofolka, uvidjevši komercijalni uspjeh (ali i mogućnost ogromne zarade).

4. DOLAZAK TURBOFOLK GLAZBE U HRVATSKU

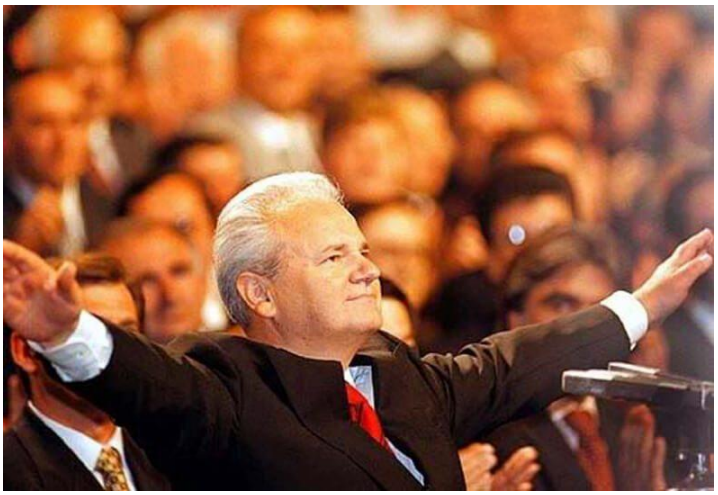
Kako je ranije u radu i navedeno, turbofolk je u svojem nastajanju u prvih nekoliko godina postao isključivo produkt koji su konzumirali Srbi, no tijekom godina postepeno i polako prelazi granice i ulazi u Hrvatsku. Što se tiče početaka turbofolka u Hrvatskoj, kultura turbofolka bila je svojevrsna kultura podzemlja. Prvih nekoliko godina, ta glazba slušala se na periferiji gradova, u noćnim klubovima naziva prigodnih za takvu glazbu ili u sitne sate na privatnim tulumima, gdje su se presnimavali za daljnje slušanje i distribuciju na crnom tržištu širom Hrvatske i BiH.

Hrvatski medijski prostor ipak je bio prepun domoljubnog naboja i glazbe slične tematike, pa su mnogi novinari, kritičari, sociolozi i kulturnjaci govorili kako je turbofolk prolazna stvar, te u javnosti nisu nikad prikazali turbofolk kao značajan problem koji pogađa hrvatsko društvo. Smatralo se da je kultura mladih (jer su oni najveći konzumenti popularne glazbe) ipak isključivo odana tadašnjoj pošasti zvanoj Cro Dance, ili pak navedenoj domoljubnoj glazbi. Ta dva tipa glazbe pokušala su pokazati Zapadu da je Hrvatska ipak koliko-toliko civiliziranija zemlja od svojih balkanskih susjeda, a ponajviše Srbije i njenog turbofolka.

Ono što šira (pa možda čak i cijela) populacija slušatelja turbofolka ne zna jest tko je najveći promotor te glazbe i uzrok njezine ogromne popularnosti. Naime, implicitni promotor te glazbe jest Slobodan Milošević. Upravo zbog tog što je rat na Balkanu početkom devedesetih usmjerio javnost na sve ono negativno (a najviše u Srbiji), pojava te glazbe u srpskim medijima promijenila je psihološko stanje u samoj državi. Tu je Miloševićeva vlast pogodila "u sridu". Kao jedan promotora srpske televizijske kuće Pink TV, Milošević je stvorio savršeno "oružje" s kojim će, iako izgubivši rat, kasnije uspjeti suptilno uzeti pobjedu nad Hrvatima i Hrvatskoj.

Ratna stvarnost koja je ispunjavala medijski prostor preko dana, totalno bi se izbrisala u večernjim satima, kad bi na scenu izišao narodnjački glamur. Osakačena tijela ubijenih osoba (koje su prenosili mediji) zamijenile su ženske obline. Bijed života, nestašica, bijeda života i ratno razaranje zamijenjeno je rasipnošću i novcem. Negativnost izbjeglica, ljudi kojima su domovi srušeni u ratu, zamijenjena je veselim turbo-partijanjem do ranih jutarnjih sati. Upravo tom kontrolom medija, Miloševićeva vlast raznim je strategijama uklonila, ili učinila nevidljivim, sve kulturne modele koje se nisu slagali s tadašnjim režimom, koji su kritizirali ili omogućavali individualnost. Turbofolku su otvorili sva vrata i omogućili stvaranje kulture zaborava, emocionalnog pražnjenja, slavlja populizma i lude zabave. Kultura poput takve jedina

je mogla zataškati ratne planove i stradanja te običnim ljudima pružiti iluziju boljeg života u zemlji nacionalizma i ratnih planova, sankcija, izolacije i siromaštva (Luketić 2013, 508-509).

Slika 4: Slobodan Milošević [11]

Tu se pojavljuje novi tip idealnog turbofolk muškarca: mačo osoba u vojnoj odori, koja preko dana ubija nedužne civile i ratuje s protivnicima, preko noći se pretvara u mačo ljubavnika i zavodnika (što bi se u mnogim turbofolk pjesmama opjevalo kao definicija balkanskog muškarca). Kasnije će taj idealni muškarac biti kriminalac, bogati tajkun, ili osoba sumnjivog morala.

Turbofolk svoju popularnost u Hrvatskoj dobija sredinom devedesetih godina 20 stoljeća u obliku "podzemne culture". Pod tim izrazom podrazumijeva se slušanje takve vrste glazbe u kafanama na periferijama grada, na lokalnim radijima, kućnim druženjima i zabavama. Javnost je izbjegavala sam spomen takvog tipa glazbe, s obzirom na to da je ratno stanje kod hrvatske javnosti stvaralo ogroman prijezir prema svemu što je dolazilo iz Srbije.

Međutim, na periferijama gradova i sela, pa čak i u područjima gdje su bile intenzivne ratne borbe (kao npr. Vukovar), novokomponirana narodna glazba redovito se slušala od strane pripadnika Hrvatske vojske.

Nakon rata, bez obzira na tadašnju nacionalnu netrpeljivost te konstruiranu sliku hrvatskog identiteta kao nečega kulturološki suprotnog od Srbije i Balkana, turbofolk kao produkt

[11] http://semberske.com/wp-content/uploads/2016/08/Slobodan-Milosevic-790x540.jpg; preuzeto 01.10.2017.

Miloševićeve vlasti ipak (službeno) prelazi hrvatsku granicu te se tako stvara nova postjugoslavenska folk-scena. Prije svih ostalih izvođača, turbofolk izvođači iz Srbije imali su svoje nastupe po Hrvatskoj. No, iako je promidžba tih koncerata bila minimalna, klubovi su i dalje bili dupkom puni. Tijekom godina, kasnije, turbofolk izvođači na velika vrata ulaze u najveće hrvatske koncertne dvorane. Ta kultura polako postaje dominantna kultura hrvatske mladeži.

Hrvatska javnost, tada i dan-danas, oštro osuđuje izvođenje takve glazbe po gradovima Hrvatske, smatrajući da propagira vrlo loš stil života, neprihvatljive i štetne kulturne vrijednosti i lošu glazbu. Početkom 21. stoljeća, turbofolk se glazba smatrala ponajviše balkansko-istočnjačkom glazbom uvezenom iz Srbije, koja je smatrana primitivnom, seoskom i nasilnom (iako je turbofolk već uz pomoć Lepe Brene u osamdesetima prešao iz svojih seoskih okvira u gradsku, modernu inačicu). Hrvatska službena kultura tako oštro osuđuje turbofolk kao glazbu koja može potisnuti sve ostale inačice hrvatske autohtone glazbe, kao npr. dalmatinsko klapsko pjevanje. Primjerice, izvršna tajnica Predsjedništva HGU (Hrvatske glazbene unije) Jadranka Čubrić navodi i upozorava da su, izuzevši turbofolk koncerata, svi ostali tipovi koncerata autohtone hrvatske glazbe slabo posjećeni, te da su tu glazbu *"donijeli deseci tisuća ljudi koji su se unazad 20-ak godina doselili iz BiH i Srbije u Hrvatsku, i sa sobom ponijeli dašak turbofolk glazbe jer su na njoj odrasli"*, te da je *"turbofolk sramota neprosvijećenog društva,..."*koja može *"...pojesti hrvatsku glazbenu baštinu"*. [12]

Samim time može se uvidjeti da je srpska kulturna dominacija dobila novi oblik, tj. "asimilacijom kroz glazbu". Takvo mišljenje može se dobiti čitajući mišljenje direktora RTV-Srbije, Aleksandra Tijanića, koji je izjavio:

"Mi Srbi lansirali smo na Hrvatsku bombu koja će eksplodirati kad-tad i ne možete se spasiti. Ona je uništila Srbiju. To je folk muzika. Bez nje se nije ni moglo ratovati na Balkanu. Ona je srpski najznačajniji proizvod i vi u Hrvatskoj morate učiniti sve da to ugušite."[13]

Taj turbofolk mainstream velika većina Hrvata je objeručke prihvatila. Turbofolk nije prešao silom, nego postaje tražen, prihvaćen i izvođen proizvod Srbije, bez obzira što hrvatska javnost mislila o njoj (da se treba zabraniti, više kritizirati ili minorizirati). Hrvatska je tako postala dvolična zemlja. S jedne strane, preko dana je ona zemlja Zapada, visoko kulturna, uzvišena,

[12] "Klape i srdele potisnule turbo folk i ćevape", Damir Herceg, Vjesnik; preuzeto10. studenog 2008.

[13] http://www.zadarskilist.hr/clanci/07032012/turbo-folk---primitivne-strasti-za-primitivne-ljude

moderna, europska. A s druge strane, preko noći je postajala onaj iskonski Balkan koji konzumira turbofolk. Iz toga se može zaključiti da, što se više turbofolk ignorira, to se bolje širi među hrvatskim stanovništvom.

Jedan od najpoznatijih predstavnika turbofolka u Hrvatskoj, a i prvi među njima jest Siniša Vuco. Splitski glazbenik, koji je svoju glazbenu karijeru započeo u raznim splitskim hard rock i metal bendovima, u drugoj polovici devedesetih godina 20. stoljeća u potpunosti prelazi na drugi žanr glazbe koja se polako uvlačila u Hrvatsku - turbofolk. Snima album imena "Volim piti i ljubiti", čije su pjesme nabijene izrazito narodnjačkim melosima i tekstovima. To ga je učinilo još popularnijim nego ikad. Mnogo godina kasnije vraća se hard rock stilu u svojim ovim bendovima Živo blato i Klanje ljudi. Svoje objašnjenje oko mnogim glazbenim pravcima izjasnio je kao "čisto preživljanje i prehranjivanje obitelji". [14]

Slika 5: Siniša Vuco tijekom jednog od koncerata [15]

4.1. SEVERINA VUČKOVIĆ - SLUČAJ ŠTIKLA

Severina Vučković, danas poznatija kao Seve Nacionale, po mnogima je danas najpoznatija osoba s Balkana. Svoju glazbenu karijeru započela je izvodivši većinom popularnu (tada) hrvatsku pop glazbu. Nakon što je, početkom 21. stoljeća, počela snimati iznimno, po

[14] http://www.index.hr/xmag/clanak/amerikanci-pomislili-da-je-vuco-taliban-/151941.aspx

[15] http://idesh.net/wp-content/uploads/2013/02/vuco-01.jpg; preuzeto 01.10.2017.

glazbenim kritikama, loše pjesme i albume, maknula se iz javnosti. Ubrzo nakon toga u javnost izlazi njezin amaterski porno uradak s hercegovačkim poduzetnikom Milanom Lučićem. Samim time dobila je ogroman medijski bum i zauzela je mjesto kao najpoznatija (tada) osoba u Hrvaskoj. Godine 2006. dogodilo se ono što se hrvatska javnost bojala. Turbofolk izlazi na velika vrata na državnoj televiziji. Severina, na tadašnjoj Dori, otpjevala je pjesmu Štikla (koja je kasnije bila predstavnica na Euroviziji te godine). Javnost je osudila tu pjesmu kao javno koketiranje hrvatskih zabavnjaka s turbofolkom. Samim time pjesma je te godine bila vrlo uspješna, negativna reklama donijela je zagarantirani tržišni uspjeh. Najveće kritike ticale su se toga da Hrvatsku na Euroviziji predstavlja turbofolk/narodnjačka/balkanska pjesma i samim time sramoti nacionalni identitet.

Nakon "slučaja štikla", mediji su počeli sve više javno debatirati o problematici turbofolk glazbe. Autori Štikle branili su se da su pjesmu stvorili na elementima gange i autohtonih hrvatskih glazbenih elemenata, samim time stvarajući moguću ironiju prema navodnim autohtonim elementima.

Slika 6: Isječak izvedbe Štikle na Euroviziji 2006. godine [16]

Čak se tu dogodio pokušaj da TV Pink, kao "službena" medijska kuća miloševićevske turbofolkerske Srbije, poslovno i emitiranjem službeno uvede u Hrvatsku. To bi se moglo

[16] https://i.ytimg.com/vi/hGp3YfEj_GY/maxresdefault.jpg; preuzeto 01.10.2017.

protumačiti kao zadnja kap koja bi prelila čašu i tako zabetonirala turbofolk glazbu u Hrvatskoj, a ignorirala se činjenica da je Hrvatska već bila prepuna te glazbe, samo se o njoj nije javno govorilo i osuđivalo ju. S druge strane, jedna od najpoznatijih radijskih postaja, Narodni radio, na velika je vrata počela popularizirati domaću glazbu, a ponajviše novopečeni hrvatski neofolk šund.

Kritičar Aleksandar Dragaš u jednom je tekstu o turbofolku vrlo jasno opisao situaciju u Hrvatskoj:

"Generacija koja zbog pranja mozga od strane HTV-a kao ključnog medija 90-ih nije mogla sa šest ili sedam godina izbjeći Mineu, Magazin, Danijelu, Doris ili Jolu (kao latentne turbofolkere hrvatske estrade) morala je završiti na Mili Kitiću, Seki Aleksić, Ceci i Indiri jer je to, manje-više, isti muzički drek i svjetonazor. Bilo je samo pitanje vremena kad će doći 'originali' s istoka i pomesti Huljićeve pulene koji više nemaju adekvatan 'podražaj' i povlašteni tretman na danas glazbeno manje utjecajnom HTV-u".[17]

Slično stajalište imao je i sarajevski novinar Emir Imamović, koji je u emisiji Latinice (pod nazivom Povratak narodnjaka u Hrvatsku) izjavio da društvo stvara turbofolk zvijezde, a ne obrnuto kako se navodilo prije, te da su nakon što su bili zasićeni pjesmama autora tandema Huljić-Tutić, poželjeli jaču ''drogu'', onu s istoka.

Mladi najviše prihvaćaju turbofolk glazbu kao "lako pitku glazbu" jer su u njihovim očima turbofolk zvijezde ideal pozitivnog života: njihov način života, rastrošnost, raskoš, vesela lica, seksipilnost pjevačica, te najviše poistovjećivanje s "dubokoumnim" tekstovima pjesama koje odišu sladunjavošću, emocionalnošću te empatijom (Dragičević Šešić 1994, 200).

Uvidjevši da nemaju izbora, velika većina hrvatskih glazbenika, tekstopisaca i producenata prelazi sa svojih dosadašnjih glazbenih žanrova na novopečeni hrvatski neofolk.

Oni koji su bili više desno orijentirani osuđivali su turbofolk kao proizvod koji kvari hrvatsku mladež, koja je proizvod miloševićevske politike i koji može drastično utjecati na hrvatsku glazbu. S druge strane, liberalni intelektualci držali su se one "neka sluša tko šta hoće" i tako propustili zaključiti odakle dolazi ta glazba, kako utječe na mlade i što ona propagira.

[17] Seks, piće, krvoproliće; Jutarnji list; 12. ožujak 2006. godine.

U isto vrijeme dok su s jedne strane hrvatski izvođači poput Marka Perkovića Thompsona, Miroslava Škore ili Mate Bulića punili dvorane širom Hrvatske (koji su većinom izvođači pjesama koje svi smatraju domoljubnim, kao što su pjesme poput "Geni Kameni" Marka Perkovića Thompsona, ili "Tiho Tiho Teče Neretva" Mate Bulića, koje su nabijene strogo tekstovima koji veličaju Hrvatsku), ista ta publika najčešće je pohodila sve moguće turbofolk concerte (koja je Miloševićev produkt).

Hrvatska elita isto tako nikako nije mogla shvatiti da su isti oni izvođači koji su prije izvodili tamburašku, rock, ili neku treću glazbu prelazili na lagane primjese turbofolka, stvarajući novi hrvatski žanr - hrvatski neofolk. Neki od njih su izvođači poput navedene Severine, zatim Dražena Zečića, Ivana Zaka, a danas, Lidije Bačić, Nives Celzijus, Jelene Rozge, i drugih.

Neki od navedenih izvođača otvoreno su započeli trend tzv. pop-folka, inače u kojoj su u javnost izlazili s pjesmama vrlo visoke produkcije i s rastrošnim videospotovima u kojima bi uvijek u prvom planu bile istaknuti ženski atributi (velike grudi, stražnjice, mlade djevojke u bikinijima), skupi automobili, rastrošne top destinacije (kao što su Monte Carlo, Dubai, i sl.), i tako rame uz rame sa srpskim turbofolkom (i pjesmama koje su uvijek u sebi imale takve spotove) stvarali umjetni mainstream koji je publika prihvatila. Takvih primjera unazad pet-šest godina ima jako puno. Jedan je od najboljih primjera Severinina novija pjesma "Calimero" iz 2015. godine. Klasičan turbofolk refren u kojem ima elemenata pop glazbe, rock glazbe, a najviše turbofolk glazbe (zbog trubačkih dionica). Tekst je isto tako sličan tekstovima srpskih izvođača: *"Dajte pjesmu/dajte trube/dosta mi je ove tuge/Nek mi rumba tijelo lomi/godinu i jače bila sam u komi"*.[18] Ako bi se analizirale neke riječi u tekstu, pjesma potiče na potiče na zabavu, ludi provod i kod većine slušatelja pjesma bi prošla kao veliki hit koji bi mogli slušati vani u lokalima gdje se slična glazba pušta do ranih jutarnjih sati.

Slična je situacija i u onoj grani hrvatske glazbe amaterskih izvođača (od Dalmacije do Slavonije) koji pod svojim umjetničkim imenima (ili kao amaterski bend koji svira obrade) u večernjim satima preko vikenda, pjevaju obrade narodnjačkih/turbofolk pjesama.[19]

[18] http://www.tekstovipjesamalyrics.com/tekst-pjesme/56548-severina-calimero-tekst-pjesme; preuzeto 25.09.2017.

[19] https://www.youtube.com/watch?v=r92hyQQMN2M; preuzeto 25.09.2017.

5. IKONE NARODNJAČKE I TURBOFOLK GLAZBE

Navdene vrste glazbe propagiraju mješavinu pornografije i patrijarhalnosti, prenaglašenu seksualnost, te na početku ratnički, a u posljednjih dvadesetak godina i "frajerski" imidž. Zanimljivo objašnjenje daje sociolog i novinar Damir Pilić: *"Ako govorimo o dubljim društvenim uzrocima ove pojave, moramo naglasiti da je narodnjačka glazba izrazito patrijarhalna priča, u kojoj su glavne koordinate unaprijed zacrtane: muškarac je gazda, a žena je seks simbol, odnosno uporabni objekt. Takva priča zapravo idealno naliježe na veliku retradicionalizaciju balkanskih društava, nakon što je 1990. godine religija opet ušla u modu. Spolne uloge u kršćanskoj priči vrlo su slične spolnim ulogama u tekstovima narodnjačkih pjesama, pa bih uspon cajki posljednjih petnaest godina doveo u vezu s etabliranjem snažnih katoličkih i pravoslavnih društvama na području Hrvatske, BiH, Srbije i Crne Godine. Zato je na folk-koncertu i moguće vidjeti zažarene djevojke s križem u dekolteu."*[20]

Turbofolk pjevačice se na svojim televizijskim nastupima i koncertima uživo odijevaju i ponašaju poput prostitutki i animir-dama, a videospotovi ispunjeni su glamouroznom pornografijom (od samog ambijenta snimanja videospota, gestikulacija tijekom videospota, do same MTV-estetike koja se spaja s prenaglašenom vulgarnošću). No, iako je ta "glamurozna pornografija" ispunjena u videospotovima balkanskih turbofolk zvijezda (neke od poznatijih kao Sandra Afrika, Dara Bubamara, ili Seka Aleksić), ako se osvrne na mainstream popularnu glazbu, može se vidjeti da i internacionalne zvijezde poput Nicki Nimaj, Rihanne, i mnogih drugih jako koketiraju s glamuroznom pornografijom, stvarajući tako takav tip popularne glazbe kao "striptiz kulturu". Jer, ono što se moglo vidjeti u srpskoj komediji s početka osamdesetih 20. stoljeća "Tesna Koža", kada Lepa Brena u zadimljenoj kafani, u pripijenoj odjeći i s pratećim bendom pjeva pjesmu "Duge noge" (neka vrsta preteče glamurozne pornografije) svoj puni sjaj dobija u 21. stoljeću u obliku Sandre Afrike, Dare Bubamare i njima sličnih pjevačica.

Ono što je zanimljivo jest da se takav tip žene, koja preko noći izgleda preseksualno, preko dana prikazuje kao normalna, obiteljska žena koja se brine za obitelj, koja kuha, rađa i tetoši djecu. Mnoge od takvih pjevačica u svojim intervjuima spominjale su kako priželjkuju miran obiteljski i majčinski život. Prototip takve žene jest Lepa Brena. Svoju glazbenu karijeru

[20] Navedeno prema tekstu Hrvoja Prnjaka: ''Bratstvo i jedinstvo u pjesmi i veselju'', internetski portal H-alter; 4. studeni 2008. godine.

zamijenila je mirnim i obiteljskim životom. Mit o takvom životu govori da se žena, nakon tako burnog života u mladosti, uda za nekog muškarcama kojeg je otpjevala u tim pjesmama, točnije bogataša ili nekog ratnog profitera.

Muškarci u turbofolk glazbi, bilo da su izvođači, producenti ili vlasnici narodnjačkih/turbolk klubova, moraju biti privrženi patrijarhalnim ulogama. Odlučan muškarac koji zna granice (post)ratne stvarnosti i turbofolk fantazije, u kojima je žena majka i supruga, a ne kurva ili kraljica (bez ozbira što su u dosta tekstova pjesama stihovi koji potiču na promiskuitetnost). Takvi muškarci najčešće su se bavili ratnim profiterstvom, švercanjem, krađama, sudjelovali su u vikend-ratovanjima, financirali paravojne jedinice i vodili svoje, većinom zbog zarade, privatne bitke.[21]

Nakon rata, oni postaju vlasnici kafića, lokalni "šerifi", posjetitelji kladionica, kamatari, poduzetnici, mafijaši koji koriste stara poznanstva za svoje mutne poslove. Njihov arsenal uključuju stvari poput: skupih i brzih automobila, zaštitarskih tvrtki, tjelohranitelja, teških droga (kokain), te opasni kućni kučni ljubimci kao: bulterijeri, stafordi, iguane, pa čak i tigrovi, pa sve do privatnog oružanja i kičastih kuća na periferiji grada.

5.1. "TURBOFOLK KRALJICA"

Početkom devedesetih godina, ikone stila života opisanog u prethodnom poglavlju postaju Ceca i Arkan. Nakon Arkanovog ubojstva, Ceca je postala žena-majka-udovica koju je pogodila velika tragedija i koja je ostala vjerna svome pokojnom suprugu. Ona se nije bojala održavati koncerte na Brankovom mostu u Beogradu dok su istovremeno bombarderi i avioni NATO pakta rušili Beograd.

[21] Citirano prema tekstu Hrvoja Prnjaka: ''Bratstvo i jedinstvo u pjesmi i veselju'', internetski portal H-Alter; 8. studeni 2008. godine.

Slika 7: Ceca i Arkan na svojoj svadbi [22]

Njezina priča, od obične, talentirane, djevojčice s juga Srbije, jedna je od najpoznatijih u Srbiji. Dodatnu slavu dobila je u akciji Sablja, pri kojoj je uhićena kao jedna od osumnjičenih za ubojstvo srpskog predsjednika Zorana Đinđića. S druge strane, Brena je promovirala onaj prototip balkanske narodnjačke pjevače, no Ceca je uspjela progurati novi stil života turbofolk zvijezde. Kič i šund devedestih zamijenila je zapadnjačkim glamurom i životnim stilom, te promijenila narodnjačku/turbofolk glazbu u novi oblik urbane balkanske glazbe. Stihovi njezinih pjesama jesu ljubavni, bez ikakvih politički ili patriotskih simbolizama, no jedan od stihova koje je opjevala pjeva o "duši muškarca koji miriše na zgarište". No upravo to omogućilo joj je da u javnosti javno izrazi svoje nacionalističko stajalište. Arkan je tako postao muška ikona nove srpske ratne kulture. Njegova predratna povijest, te zločini počinjeni u Domovinskom ratu, predstavljeni su kao junačko-patriotska djela, a njegovo mafijaško ubojstvo kao nepravedna smrt. Čovjek koji je optužen za teška ratna zlodjela po ratištima od Bosne do Hrvatske, predstavljen je kao uspješan poslovni i politički čovjek nakon rata, bez obzira na sva učinjena djela prije.

5.2. SUPERMEN BALKANAC - KRIMINALAC

Jedan od najpoznatijih muških predstavnika turbofolk glazbe jest Aleksandar Vuksanović, mnogima poznatiji pod umjetničkim imenom Aca Lukas. On je jedan od predstavnika turbofolk

[22] https://i.ytimg.com/vi/hGp3YfEj_GY/maxresdefault.jpg; preuzeto 01.10.2017.

vrijednosti, koji u svom privatnom opusu ima povezanosti s krimi-podzemljem, nekoliko uhićenja i par pokušaja atentata. U medijima je bio prikazivan kao pravi "neodoljivi Balkanac", prototip osobe opjevane u turbofolk pjesmama devedesetih godina 20. stoljeća. S obzirom na njegovu povezanost s narko-miljeom, u medijima se dosta prikazivao njegov burni život: kockanje, ovisnost o drogama, goleme zarade na klađenju s kojima bi vraćao prije zarađene dugove, burnim vezama s raznim ženama i sl. Njegove pjesme upravo su inspirirane situacijama iz osobnog života, pa je time postao još popularniji. Jedna od anegdota iz njegovog života govori o tome kako je bilo emormno plaćen za "pola sata svirke od strane jednog hrvatskog nogometaša".[23] Njegov život tipičan je primjer obrnutih vrijednosti od vrijednosti visoke kulture.[24] Točnije, ono što je danju normalan i obiteljski život, noću postaje razuzdani život prepun ubojstava, droge, prevara, i sl.

Slika 8: Aca Lukas na jednom od svojih koncerata [25]

[23] Intervju s novinarom Darkom Hudelistom u tjedniku Globus; 6. studeni 2009. godine.

[24] https://www.24sata.hr/show/zavrsila-na-hitnoj-aca-lukas-pretukao-bivsu-suprugu-sonju-538412; preuzeto 05.09.2017.

[25] (https://xdn.tf.rs/2017/04/29/Koncer-Ace-Lukasa-u-Areni10.jpg; preuzeto 01.10.2017.)

5.3. TURBOFOLK = BALKAN

Nakon što je svoje korijene ustalila u Srbiji prije više od dvadeset godina, turbofolk glazba polako počinje prelaziti svoje granice i lagano zadire u teritorij susjednih granica. Ta glazba postaje međunarodni identitet Balkana. Samim time što je pojam te glazbe striktno vezan za emocije, osjećaje, ljubav i sve što ide uz navedeno, može se jasno vidjeti njezina skrivena nabijenost uz vladajuću politiku nacionalizma. Zašto je turbofolk glazba tako popularna? Upravo zbog toga što propagira načela nekofliktnosti i uspavljujućih retardacija, elemente kiča, lake note i stihove, kojima se podilazi publici i od njih stvara pasivne i zatupljujuće konzumente.

U toj glazbi slavi se pojam Balkana kao mjesta prepunog emocija, strasti, intime, gdje ljudi žive neiskvareni civilizacijom i gdje se osjeća "autentičan" život (kao što pjeva Neda Ukraden u svojoj pjesmi "Na Balkanu"). Balkan tako postaje mjesto gdje se zaboravljaju sve one teške stvari koje su se dogodile devedesetih (od ratova, nacionalističke politike i propagande), do mjesta gdje njegovi stanovnici do ranih jutarnjih sati pjevaju zagrljeni. Upravo tu se stvara posebna slika o Balkanu kao o posebnom mjestu gdje se uživa u destrukciji i otpadništvu.

Jedna od pjesama popularne srpske turbofolk pjevačice Seke Aleksić, "Balkanka", upravo pjeva o svim pozitivnim stereotipima Balkana, slično kao i pjesma Lepe Brene s početka osamdesetih godina 20. stoljeća, "Jugoslovenka", koja je propagirala "jedinstvenu državu na Balkanu". Sekina pjesma, za razliku od Brenine koja je propagirala više onaj sociološko-realistični tip kolektivizma, bavi se isključivo noćnim provodom koji je bezgrešan. Sam taj pojam Balkanac/Balkanka opjevani su u mnogo turbofolk pjesama kao "Kafana na Balkanu" Ace Lukasa, pa čak i neki od hrvatskih izvođača kao što su Alka Vuica, te unazad par godina jako poznati Ivan Zak, u svojoj pjesmi "Dečko sa Balkana".

Istražujući Balkan u popularnoj glazbi, Marin Cvitanović piše: *''U usporedbi s nekim drugim, sličnim pojmovima, učestalost pojavljivanja pojma Balkan u popularnoj glazbi relativno je česta. Koristeći internet tražilice i baze podataka moguće je pronaći 110 pjesama koje spominju Balkan i njegove izvedenice*" (Cvitanović 2009). Danas svakako ima više od tih 110 navedenih pjesama.

Najpoznatiji član rock benda Bijelo Dugme, Goran Bregović, svoju karijeru nakon benda posvetio je isključivo stvaranjem etno balkanske glazbe. Princip takve glazbe vrlo je sličan

onim principima prema kojima se stvara turbofolk glazba: tulumarenje, zabava, ples, prepuštanje emocijama. Najavljujući jedan od svojih novijih albuma, Bregović je rekao:

"Dolazim iz kulture gdje se muzika stvara da bi se uz nešto moglo piti. Mi nemamo druge muzičke tradicije. Neki muzičari pokušavaju kopirati europske elemente, ali ako želimo biti iskreni moramo reći da je ono bitno u našoj muzici da možemo piti dok ju slušamo. To je moja tradicija."[26]

Slika 9: Isječak iz Bregovićevog videospota [27]

Samim time Bregović stvara dojam da je kultura Balkana kultura u kojoj se glazba isključivo namijenjena za opuštanje, zabavu, razuzdanost, oslobađanje, izazivanje osjećaja i intimnosti u kolektivu. Ta glazba postaje glazba za uživanje s "braćom i sestrama s Balkana", koja totalno potvrđuje sve opise stereotipa Balkana.

No, ipak ne razmišlaju svi isto. Članovi okupljeni oko projekata Balkanica, iz Austrije, žele pokazati da ipak sve nije tako crno i da bliža povijest koja je definirala Balkan kao loše mjesto, ipak ima nekog umjetničkog u sebi i da se može stvoriti nešto novo, alternativno, s elementima

[26] Ilko Čulić: Kako je Balkan osvojio Europu, tjednik Globus; 15. svibnja 2009., str. 84-87.

[27] https://i.ytimg.com/vi/aON9o-mmwec/maxresdefault.jpg; preuzeto 01.10.2017.

iz ostalih glazbenih žanrova. Slično razmišljaju i članovi grupe Gogol Bordello, s glazbom koja je spoj rocka i punka, u svojim tekstovima ironiziraju i parodiziraju balkanske stereotipe.

Jedan od zanimljivih predstavnika komercijalne "balkanske muzike" jest Shantel, koji je inače poznat kao voditelj kluba Bukovina u Frankfurtu. On spaja novi, moderni primitivizam, Balkan, turbofolk, pop i disco glazbu. On predstavlja Balkanca kao osobu koja se odijeva poput gastarbajtera, u šarenoj košulji ispod se koje jasno vidi potkošulja, te s nakrivljenom šubarom na glavi.

Jedan od zanimljivih glazbenika jest i Pero Defformero, koji u pjesmama kao što su "Masovna sarana" ili "Horror strah užas kraj" parodira kompletno ono što narodnjačka/turbofolk glazba predstavlja (morbidni tekstovi, videospotovi na lokacijama kao što su mjesna groblja ili gradska odlagališta smeća).

Slika 10: Isječak iz videospota pjesme Masovna Sarana [28]

[28] https://i.ytimg.com/vi/P9pjPIiUTVY/hqdefault.jpg; preuzeto 1.10.2017.

6. TURBOFOLK DANAS I PROBLEMATIKA KULTURE SLUŠANJA

U istraživanju za emisiju Provjereno, s NOVE TV, početkom 2016. godine,[29] može se zaključiti da mladi u sve ranijoj dobi dolaze u kontakt s turbofolk glazbom. Velika većina mladih osoba, ponajviše u Slavoniji, ali i u glavnom gradu Hrvatske, Zagrebu, i nekim dijelovima Hrvatske (Slavonski Brod, Vukovar, Split), najviše izlazi u kafiće i noćne klubove gdje se pušta turbofolk glazba. Zašto je to tako? Počevši od pretpostavke da svaka mlada osoba ima želju za istraživanjem nečeg novoga, upijanjem svega oko sebe i u kontaktu/komuniciranju s društvom općenito, takva mlada osoba najčešće dođe u kontakt s narodnjacima i turbofolkom. U dobi pune adolescencije, od 14 do 18 godina, mladi srednjoškolci, ali i studenti (pa čak i osobe starije od 25 godina), najviše izlaze van da bi se opijali uz zvukove takve glazbe. U tim se godinama isto tako mogu i definirati glazbeni ukusi istih, koji mogu ili ostati isti ili se nadopunjavati novim istraživanjem. No u slučaju običnog konzumenta glazbe, koji prati trendove, većinom će ostati uz popularnu glazbu, slušati samo ono što se vrti na radiju, što vidi na Youtubeu, a ima više od milijun pogleda, te tako koketirati s narodnjacima ili turbofolkom.

Takva glazba njima je vrlo lagana, prihvatljiva i "pitka". Tekstovi brzo ulaze u uho i samim time što u većini slučajeva nemaju prevelikog smisla (brzi auti, ljubav, prekidi), mladi svakodnevno slušaju takav tip glazbe. Za primjer može se uzeti turbofolk pjesma "Avantura", pjevača Rade Lackovića u kojoj pjeva o ljubavnoj vezi s djevojkom u kojoj joj priznaje da je za njega bila samo avantura: *Bila si moja avantura/za mene samo broj/Hajde pusti me na miru/Ja moram drugoj poć'*), ili pjesma "Skitnica", Marinka Rokvića: *Ovo je moja kuća, živeo sam tu/Ovo je moja draga, voleo sam ju/Ovo je čovek što mi uze sve/Skitnice, čekajte me, ja nemam gde*) u kojoj nostalgično pjeva o izgubljenoj ljubavi, te o svom životu koji se dotiče čak i boemizma.

S druge strane, domaći popularni izvođači u to vrijeme, kao npr. Gibonni s pjesmom "Libar", s albuma Mirakul iz 2001. pjeva ipak malo poetičnije i kvalitetnije: *Dajem ti verse i note/Sve moje šarene perle na dar/Još te mogu pjesmom kupiti/Lukavo i slatkorječivo/Još uvijek mogu ti podvaliti ljubav*.[30]

[29] https://provjereno.dnevnik.hr/clanak/hrvatski-tinejzeri-izlaze-u-narodnjacke-klubove-slusaju-cajke-ne-citaju-knjige---424744.html; preuzeto 26.8.2017.

[30] http://tekstovi.net/2,153,6176.html; preuzeto 25.09.2017.

Zašto je moguće uspoređivati tekstove turbofolka i „obične“ popularne rock glazbe? Jer je tematika ista: ljubav. Ako se pogleda kroz povijest glazbe, od antike gdje su se uz zvukove harfe citirali ljubavni tekstovi, preko srednjeg vijeka gdje su trubaduri pjevali ljubavne pjesme o prekrasnim djevama koje su ih čekale u raskošnim zamkovima, pa do 20. stoljeća kad je civilizacijski napredak, kultura i razvitak omogućio stvaranje, sada već vječne popularne glazbe kao što su pjesme "Yesterday" grupe The Beatles ili "Wish You Were Here" grupe Pink Floyd, može se otvoreno reći da je upravo glazba kao što su narodnjaci ili turbofolk, kulturno i civilizacijski unazadila i unakazila društvo u kojem se sluša. Priče iz narodnjačkih klubova nisu toliko primitivne, ali priče iz kafića u kojima se slušala ili svirala narodnjačka glazba itekako upućuju na čisti primitivizam.

Većina mladih nije previše zainteresirana za ostale tipove glazbe, jer u današnje vrijeme kad je svjetska popularna kultura prepuna poznatih izvođača koji su obilježili glazbenu povijest, hrvatska mladež većinom ignorira takve izvođače i ne zanima ih jer se pjesme većinom izvode na engleskom jeziku, koji se prvo treba prevesti i razumjeti, i tek onda puno slušati. Zato im je jednostavnije upiti tekstove popularnih hrvatskih pop-folk (Lidija Bačić, Ivan Zak) i srpskih turbofolk izvođača (Neda Ukraden, Ceca, Sandra Afrika, i ostali). Postavlja li se tu pitanje da mladi ne razmišljaju samokritično kao kod nekih drugih umjetnosti, mode i sl., nego stavljaju glazbenu umjetnost kao nešto svakodnevno koje zapravo i ne treba biti toliko umjetnički, nego kao jedan oblik stimulansa da bi se u izlascima popilo što više alkohola?

Tu se svakako povlači crta s vječnom usporedbom “*onoga što su slušali naši starci*”. Ako su ljudi unazad 50 godina, i na domaćoj, i na svjetskoj razini, mogli slušati sve oblike glazbe koja je bila kvalitetna i dio popularne kulture, koji su nastali svojim prirodnim tokom, zašto se umjetni oblik glazbe poput turbofolka (i inih podžanrova) na Balkanu cijeni više nego domaća rock, pop ili alternativna glazba? Ako se pogledaju strukture pjesama, počevši od same strukture aranžmana, tj. upotrebe određenih tonaliteta i akorda, u teoriji pjesme mogu biti slične samo po tome. Druga stvar koja bi bila najbliža jesu tekstovi. Ljubav je jedna od glavnih tematika bilo kojeg žanra glazbe. No, tu se povlači crta u kojem je kontekstu ta ljubav. Postoje ljubavne pjesme koje u svojim tekstovima pokazuju kvalitetu pisanja autora[31], ali i pjesme [32] koje u ljudima bude primitivne nagone (i razmišljanje).

[31] http://www.lyricsfreak.com/a/azra/meni+se+duso+od+tebe+ne+rastaje_21104781.html; preuzeto 25.09.2017.

[32] http://www.tekstovipjesamalyrics.com/tekst-pjesme/50848-Sandra-Afrika---Neko-ce-mi-nocas-napraviti-sina-tekst-pjesme; preuzeto 25.09.2017.

7. ISTRAŽIVANJE - INTERVJUI

Iako je narodnjačka/turbofolk glazba jedan od fenomena Balkana već preko 50 godina, nije često znanstveno-empirijski istraživana. Doduše, postoje novinarska istraživanja, poput onog NOVE TV, koja je u jednoj od svojih emisija Provjereno napravila istraživanje o turbofolku[33]. U ovom poglavlju donosimo osnovne rezultate vlatitog kratkog istraživanja napravljenog metodom intervjua, kao jednom od kvalitativnih istraživačkih metoda (Šundalić i Pavić 2013). Na sudjelovanje u našem istraživanju pristalo je deset osoba, od toga sedam muškaraca i tri djevojke. Postavljena su sljedeća okvirna pitanja:

1. *Slušate li aktivno glazbu? Ako da, koji/koje žanr/žanrove? Slušate li narodnjačku/turbofolk glazbu?*
2. *Izlazite li u klubove u kojima se sluša narodnjačka/turbofolk glazba?*
3. *Što mislite kada je i kako nastala glazba poput narodnjaka i turbofolka?*
4. *Mislite li da je takva glazbena kultura jedan novi oblik supkulture poput punka, metala,...?*
5. *Da se bavite glazbom u amatersko/profesionalnom obliku, biste li pjevali/svirali glazbu poput narodnjaka/turbofolka?*
6. *Mislite li da mladi previše slušaju sve oblike takve glazbe?*
7. *Mislite li da u Vašem okruženju (znači Vaša okolica) ima premalo ili previše narodnjačkih klubova?*
8. *Što mislite zašto većina lako prihvati takav tip glazbe?*
9. *Mislite li da je takav tip glazbe dobar za mlade? Je li takva glazba zapravo jedan oblik bunta (kao što je npr. Novi val bio jedan oblik bunta)?*
10. *Smatrate li da takav oblik glazbe treba dobiti veću medijsku pozornost, veći broj koncerata, radijsko emitiranje (emitiranje singlova), televizijsko emitiranje (videospotovi),...?*
11. *Vaše mišljenje o takvoj vrsti glazbe...?*

Pitanja su postavljena tako da bi odgovori bili što konkretniji, ali da isto tako previše ne utječu na subjektivno mišljenje o zadanoj temi.

Nakon prikupljanja podataka, odnosno provođenje istraživanja, tijekom rujna 2017. godine, pristupili smo analizi dobivenih odgovora.

[33] https://www.youtube.com/watch?v=CFnnSREbR9k; preuzeto 25.09.2017.

Što se tiče ispitanika glazbenika, njih je u uzorku bilo troje. Sva tri ispitanika navela su da se ne žele baviti takvom vrstom glazbe, bez obzira na situacijski pritisak: ‘’... *Samo kad bi me prilike na to navele. Al mislim da bi mi i onda bilo draže i lakše kopati kanale nego svirati tako nešto."* Lj. I., Ili ‘’... *NE BI ME NI BORG NATJERO.*" N.V.

Vrlo je moguće da su se ispitanici glazbenici zapitali ima li smisla raditi i svirati nešto što nije kvalitetno, ili što zapravo nema umjetničku vrijednost te tako objektivno (ozbiljno ili satirički) izrazili svoje mišljenje o bavljenju s takvom vrstom glazbe.

Što se tiče ispitanika ženskog spola, njih je također troje. Nijedna se ne bavi glazbom, ali su pokazale da su aktivni slušatelji takve vrste glazbe: *"...s vremena na vrijeme..."* E.B., ili *„vrlo rijetko..."*. V.M.

Vrlo je jasno zaključiti da je ženski spol nekako bliži slušanju takvog oblika glazbe, možda zbog toga što su tekstovi pjesama ljubavnog karaktera i tematika (vjerojatno zbog teorije da su žene osjećajnije pa se lakše vežu uz takvu vrstu glazbenog izražaja).

Ostala četiri ispitanika obični su konzumenti ili poznavatelji širokog spektra glazbe. Na pitanje o porijeklu turbofolka jedna od ispitanika je zaključio da turbofolk dolazi “ *...utjecajem južnih balkanskih zemalja, pritom mislim na grčku, tursku itd.*“ M.L.Š., ili da je započelo kada je *„...Bijelo Dugme počelo krasti etno muziku...“*, a *„...Marina Tucaković i Južni Vetar još više s******“*. D.V.

Zanimljivo je mišljenje o tome je li turbofolk jedan oblik bunta, a to je da *“nije oblik bunta, nego oblik kretenizma, iritantizma, provokatizma, lakomislenosti, nemorala, nediscipline i preljuba.“* P.N., ili o tome da medijsku pozornost treba pružiti svima pa i turbofolku: *„...svaka glazba treba imati istu polaznu točku, neovisno o vrsti i kontekstu glazbe, a na publici je da je percipiraju na svoj sopstven način.'“* L.K.

Iz svega nekoliko intervjua teško je odrediti i definirati mišljenje o turbofolku, no zanimljivo je da većina misli da je to glazba o opuštanje i zabavu s društvom, ne znajući njeno pravo porijeklo i koji je bio cilj stvaranja te glazbe.

8. ZAKLJUČAK

Ako pokušamo sažeti sve rečeno i napisano o turbofolku i sličnim vrstama glazbe, može se zaključiti da su ovakvi oblici glazbe itekako ostavili (i ostavljaju) svoj veliki trag na stanovnicima svih država bivše SFRJ, a posebno Srbije, Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Umjetno stvorena glazba može biti dobra, kvalitetna i može biti cijenjena kao umjetnost unutar neke popularne kulture, ali glazba koja je stvorena čisto u svrhu toga da zabavi širu populaciju, tj. obične konzumente glazbe, iz mozga jednog od ratnih zločinaca i umova koji stoje iza rata u Jugoslaviji devedesetih, nikako ne može biti smatrana dobro mi poželjnom. Neki od svjetski poznatih glazbenih pravaca u popularnoj kulturi, kao npr. rock, zapravo su produkt narodne glazbe bijelaca i crnaca, koja se uobličila u rock glazbu kakvu znamo (znači nastala prirodnim tokom), tamo u drugoj polovici 20. stoljeća, te se smatra kao jednom od najkvalitetnijih, ako ne i najkvalitetnijim, glazbenim žanrom. Ako se pogledaju razne svjetske top ljestvice najboljih pjesama[34], najboljih albuma[35], te razne druge slične ljestvice, može se itekako zaključiti da takva vrsta glazeb ima određenu umjetničku vrijednost. Slično je i s raznim podžanrovima rock glazbe, od metala, indie rocka, alternativne glazbe, koji isto tako zbog svoje kvalitete ostaju zabilježeni kao dio glazbene povijesti i povijesti popularne kulture. Može li se isto tako i glazba kao što je turbofolk smatrati umjetničkom? U ovom slučaju itekako ne, jer, svoj nastanak duguje umjetnim (nije nastala spontano npr. rock glazba) te isto tako svojom (ne)kvalitetom pokazuje da se ne može svrstati pod ništa umjetničko. Ako se samo za primjer uzme jedna pjesma koje bi po svojoj definiciji trebala biti pjesma koje potiče na ples (zbog svojeg ritma, aranžmana, itd.) iz žanra disco glazbe sedamdesetih, ili osamdesetih te ako se usporedi s nekom pjesmom Cece, Lepe Brene ili novijih pjesama Severine Vučković, očito se može zaključiti koja je pjesma zaslužila biti dio popularne kulture. Turbofolk glazba i svi njezini drugi oblici po definiciji jesu dio popularne kulture na ovim prostorima, zbog toga što većinom mladi (ali i stari) slušaju takvu vrstu glazbe ako vikendom žele izaći van i zabaviti se, ili zbog toga što takva vrsta glazbe ima svoj neki medijski proctor. Ali ako se usporedi slušateljstvo te glazbe u doba njezinog nastanka sa slušateljstvom danas, nažalost se može zaključiti da ljudi itekako ne razmišljaju svojim glavama. Glazba je stvorena kao sredstvo za zabavu, ali ako se pogleda povijest glazbe od svojih početaka, do svoje ekspanzije u popularnu kulturu u 20. stoljeću, treba li se zapitati zašto se uopće i sluša turbofolk? Treba li se gledati nešto što je nekvalitetno i što

[34] http://www.rollingstone.com/music/lists/the-500-greatest-songs-of-all-time-20110407; preuzeto 25.09.2017.

[35] http://www.rollingstone.com/music/lists/500-greatest-albums-of-all-time-20120531; preuzeto 25.09.2017.

se proizvodi kao na tvorničkoj traci gdje je bitna kvantiteta, a ne kvaliteta? Ne treba. Treba se itekako zabavljati kvalitetno.

9. BIBLIOGRAFIJA

1. Cvitanović, Marin. 2009. „(Re)konstrukcija balkanskih identiteta kroz popularnu glazbu“. Migracijske i etničke teme 25(4): 317-335.

2. Dragičević Šešić, Milena. Neofolk kultura: publika i njene zvezde. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

3. Luketić, Katarina. 2013. Balkan: Od geografije do fantazije. Zagreb: Algoritam.

4. Pavlovsky Gotthardi, Aleksej. 2014. Narodnjaci i turbofolk u Hrvatskoj Zašto ih (ne) volimo? Zagreb: Naklada Ljevak.

5. Perković, Ante. 2011. Sedma republika – Pop kultura u Yu raspadu. Zagreb: Novi liber.

6. Šundalić, Antun; Pavić, Željko. 2013. Uvod u metodologiju društvenih znanosti. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Ekonomski fakultet u Osijeku.

Internetski izvori

1. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49510, preuzeto 25. kolovoza 2017.

2. http://www.telegraf.rs/vesti/502706-istorija-rokenrola-vreme-kada-su-na-rokere-gledali-kao-na-cetnike-foto; preuzeto 25. kolovoza 2017.

3. https://www.vecernji.hr/kultura/novi-val-briju-bradu-i-brkove-da-slice-na-pankrte-904491; preuzeto 25.8.2017.

4. http://www.index.hr/black/clanak/hrvatski-dance-devedesetih-najgore-ili-najzabavnije-razdoblje-domace-pop-glazbe/855141.aspx; preuzeto 25.8.2017.

5. http://www.dw.com/hr/sporni-ali-i-popularni-koncerti-thompsona/a-3678747; preuzeto 25.8.2017. godine

6. (http://www.zadarskilist.hr/clanci/07032012/turbo-folk---primitivne-strasti-za-primitivne-ljude; preuzeto 25.8.2017.

7. http://www.lupiga.com/intervjui/svjetski-mega-car-rambo-amadeus-sta-sad-serete-jeste-li-svi-jednoglasno-glasali-za-kapitalizam-i-nacionalizam; preuzeto 01.10.2017.

8. https://www.dugirat.com/turizam/37-turizam/7894-Klape-i-srdele-potisnule-turbo-folk-i-ćevape-v15-7894; preuzeto 25.8.2017.

9. http://www.index.hr/xmag/clanak/amerikanci-pomislili-da-je-vuco-taliban-/151941.aspx: preuzeto 26.8.2017.

10. Seks, piće, krvoprolića; Jutarnji list; 12. ožujak 2006. Godine

11. Tekst Hrvoja Prnjaka: ‘’Bratstvo i jedinstvo u pjesmi i veselju’‘, internetski portal H-alter; http://www.h-alter.org/vijesti/bratstvo-i-jedinstvo-u-pjesmi-i-veselju ; 4. studeni 2008. godine

12. Intervju s novinarom Darkom Hudelistom u tjedniku Globus; 6. studeni 2009. godine

13. https://www.24sata.hr/show/zavrsila-na-hitnoj-aca-lukas-pretukao-bivsu-suprugu-sonju-538412; preuzeto 05.09.2017.

14. (Re)konstrukcija balkanskih identiteta kroz popularnu glazbu, Migracijske i etničke teme, br. 4; 2009. godina

15. Ilko Čulić: Kako je Balkan osvojio Europu, tjednik Globus; 15. svibanj 2009.

16. (https://provjereno.dnevnik.hr/clanak/hrvatski-tinejzeri-izlaze-u-narodnjacke-klubove-slusaju-cajke-ne-citaju-knjige---424744.html; preuzeto 26.8.2017.)

17. http://tekstovi.net/2,153,6176.html; preuzeto 25.09.2017.

18. http://www.lyricsfreak.com/a/azra/meni+se+duso+od+tebe+ne+rastaje_21104781.html; preuzeto 25.09.2017.

19. http://www.tekstovipjesamalyrics.com/tekst-pjesme/50848-Sandra-Afrika---Neko-ce-mi-nocas-napraviti-sina-tekst-pjesme; preuzeto 25.09.2017.

20. http://www.rollingstone.com/music/lists/the-500-greatest-songs-of-all-time-20110407; preuzeto 25.09.2017.

21. http://www.rollingstone.com/music/lists/500-greatest-albums-of-all-time-20120531; preuzeto 25.09.2017

10. PRILOG – POPIS SLIKA

1. http://www.lupiga.com/intervjui/svjetski-mega-car-rambo-amadeus-sta-sad-serete-jeste-li-svi-jednoglasno-glasali-za-kapitalizam-i-nacionalizam; preuzeto 01.10.2017.
2. https://static.kupindoslike.com/LEPA-LUKIC-CAJ-ZA-DVOJE_slika_O_44879785.jpg; preuzeto 01.10.2017.
3. https://www.piplmetar.rs/sojic-i-lepa-brena-ponovo-snimaju-posle-35-godina-evo-sta/; preuzeto 01.10.2017.
4. http://semberske.com/wp-content/uploads/2016/08/Slobodan-Milosevic-790x540.jpg; preuzeto 01.10.2017.
5. http://idesh.net/wp-content/uploads/2013/02/vuco-01.jpg; preuzeto 01.10.2017.
6. https://i.ytimg.com/vi/hGp3YfEj_GY/maxresdefault.jpg; preuzeto 01.10.2017.
7. https://i.ytimg.com/vi/hGp3YfEj_GY/maxresdefault.jpg; preuzeto 01.10.2017.
8. https://xdn.tf.rs/2017/04/29/Koncer-Ace-Lukasa-u-Areni10.jpg; preuzeto 01.10.2017.
9. https://i.ytimg.com/vi/aON9o-mmwec/maxresdefault.jpg; preuzeto 01.10.2017.
10. https://i.ytimg.com/vi/P9pjPIiUTVY/hqdefault.jpg; preuzeto 1.10.2017.